

ВІДГУК

офіційної опонентки, докторки психологічних наук, професорки Лящ Оксани Павлівни, професорки кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на дисертацію Грішина Едуарда Олександровича «Психологічний супровід розвитку резильєнтності як чинника саморегуляції особистості, яка перебуває в складній життєвій ситуації», поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.049 Західноукраїнського національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії із спеціальності 053 – Психологія

Актуальність теми дисертації зумовлена тим, що на сьогоднішній день формування резильєнтності як властивості людської психіки набуває особливого значення через необхідність чинити опір стресам, зумовленим об'єктивними обставинами стосовно перебування в умовах пандемії, соціально-політичних та військових конфліктів, загостренням економічних проблем у державі тощо. Ураховуючи те, що супровід розвитку резильєнтності як чинника саморегуляції особистості, яка перебуває в складній життєвій ситуації, є надзвичайно важливим, актуальність теми дисертаційного дослідження вважаємо обґрунтованою.

Новизна дослідження та одержаних результатів. Наукова новизна дисертації Е.О. Грішина полягає в тому, що у дослідженні вперше виокремлено ресурсний потенціал резильєнтності, що виявляється у її негативних зв'язках із емоційним вигоранням та особистісною вичерпаністю та позитивних – із психологічним благополуччям та самоактуалізацією особистості. Автором вперше було визначено психологічні предиктори резильєнтності особистості у складній життєвій ситуації, до низки яких увійшли диспозиційний оптимізм, смисложиттєві орієнтації, життєстійкість, духовні цінності, самоповага, самоефективність та конструктивні копінг-стратегії. У дисертації розширено уявлення про резильєнтність як

психологічний ресурс особистості з подолання стресу та адаптації після травмуючої ситуації до нових обставин життя; специфіку прояву складної життєвої ситуації у перебігу психоемоційних станів особистості з різним рівнем резильєнтності. У роботі дістала подальшого розвитку засоби психологічного супроводу розвитку резильєнтності особистості, що опинилась у складній життєвій ситуації та психодіагностика ресурсів особистості через стандартизацію україномовної методики дослідження резильєнтності особистості.

Кваліфікаційна робота Едуарда Грішина виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету на теми: «Психодидактичні технології освітніх взаємодій та їх розвивальний потенціал» (номер державної реєстрації 0119U101004), «Психосоціальне деталювання суспільних та особистісних подій як технологія мислевчинання» (номер державної реєстрації 0123U104568).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, пропозицій. Кваліфікаційна робота виконана на належному методологічному рівні. Визначення проблеми дослідження, формулювання його мети та завдань впливає з ретельного опрацювання літературних джерел; в роботі детально проаналізовано методи дослідження, використано надійні методи статистичної обробки матеріалу, що дозволило автору отримати об'єктивні, достовірні і переконливі дані стосовно визначення системи засобів психологічного супроводу розвитку резильєнтності як ресурсу саморегуляції особистості, що опинилась у складній життєвій ситуації.

Загальна характеристика роботи. Кваліфікаційна наукова праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Обсяг дисертації – 180 сторінок, з них основний зміст складає 164 сторінки. Робота містить 41 таблицю, 69 ілюстрацій (малюнки, діаграми, графіки). Список використаних літературних джерел охоплює 163 найменувань, з яких 93 іноземною (англійською) мовою.

У вступі в достатньо повній формі, наведено дані щодо актуальності та обґрунтування теми дисертаційного дослідження. Автором коректно сформульовано мету, що конкретизовано у завданнях роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, представлено опис методів дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість.

Перший розділ, що містить три підрозділи, розкриває теоретичні засади вивчення резильєнтності як фактора опору дії складної життєвої ситуації. У результаті теоретичного аналізу автором було концептуалізовано поняття резильєнтності як психологічного ресурсу особистості у подоланні стресу та задля адаптації до наслідків травмуючої ситуації і нових обставин життя, та визначено зумовленість резильєнтності низкою регулятивних, когнітивних, емоційних та соціально-поведінкових якостей та здатностей. Дисертантом складна життєва ситуація розуміється як результат суб'єктивного сприйняття складних життєвих обставин: або як нездоланих та невідконтрольних, що призводить до ненормативної кризи особистості та виникнення негативних психоемоційних станів, або як контрольованих з високою вірогідністю розв'язання проблем, що за умов наявності соціальної підтримки та низки психологічних ресурсів особистості сприяє розвитку резильєнтності особистості.

У другому розділі дисертації розглянуто психологічні кореляти та предиктори резильєнтності як ресурсу особистості у складних життєвих ситуаціях. У результаті емпіричного дослідження автором було визначено, що ресурсний потенціал резильєнтності особистості виявляється у позитивних зв'язках її показників із самоактуалізацією та психологічним благополуччям та негативних зв'язках із емоційним вигоранням та особистісною вичерпаністю.

Емпіричний аналіз впливу складної життєвої ситуації на психічний стан особистості дозволив встановити, що найбільш деструктивною є ситуація втрати близької людини, утім ця ситуація є визначеною і викликає однозначні психоемоційні стани, натомість ситуація хвороби близької людини викликає

амбівалентні почуття – розпач та безвихідь може змінюватись на активність, терпіння та рішучість у дуже невеликий проміжок часу. Найбільш конструктивними ситуаціями виступають втрата роботи та власна хвороба, що активізують потужний паттерн активності та психоемоційних станів, що сприяють виходу із складної життєвої ситуації.

У третьому розділі автор представляє програму, яка містить мотиваційний, регулятивний, стрес-менеджмент, ресурсний та рефлексивний блоки, спрямовані на формування стресостійкості через оволодіння конструктивними копінг-стратегіями; освоєння принципів та оволодіння навичками позитивного мислення, подолання песимістичних і деструктивних переконань, що стосуються складної життєвої ситуації; оволодіння якостями та здатностями життєстійкої особистості; сприяння духовному розвитку особистості та осмисленості життя; розвиток самоповаги та здатностей до саморегуляції поведінки; оволодіння навичками ідентифікації та саморегуляції психоемоційних станів у складній життєвій ситуації.

Автором подано результати перевірки впровадженої програми, що доводять її ефективність.

Все вищезазначене дозволило дисертанту якісно сформулювати шість детальних висновків, які повністю відображають всі етапи проведеної роботи. Між завданнями дослідження і висновками розходжень немає. Доведені практичні результати роботи дозволяють використовувати основні здобутки дисертації у психологічній практиці.

Виходячи з аналізу основної частини роботи можемо дійти висновку, що в ході виконання дослідження основної мети було досягнуто, а дисертація є завершеною науковою працею.

Основні положення та висновки дослідження викладені у 3 наукових працях, опублікованих у фахових виданнях з психології. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційної роботи. Порушень академічної доброчесності у публікаціях автора та дисертації виявлено не було.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Е.О. Грішина, водночас, можна висловити такі зауваження та побажання, врахування яких могло б надати роботі більшої цілісності і завершеності:

1. Вважаємо позитивною особливістю дисертації представлену у першому розділі психологічну модель розв'язання складних життєвих ситуацій. Проте, дослідження виграло, якби автором було уточнено специфіку визначених у моделі складових для діяльності фахівців соціально-психологічного профілю.

2. На нашу думку, роботу збагатило би представлення статевих особливостей резильєнтності особистості, яка перебуває у складних життєвих ситуаціях.

3. Виявлений у дисертації емпіричний факт розвитку резильєнтності особистості у складних життєвих ситуаціях, на нашу думку, потребує додаткової дослідницької уваги та належної наукової психологічної інтерпретації у дослідженні резильєнтності у різних категорій суб'єктів діяльності та у різні вікові періоди.

4. Значущість використання засобів унаочнення, як нам здається, все ж дещо перевантажена різними таблицями, схемами і діаграмами. Можливо, доречніше частину з них представити у додатках.

Побажання та зазначені недоліки не є істотними й не впливають на високу позитивну оцінку дисертації, яка являє собою цікаве оригінальне та змістовне дослідження, виконане на високому науковому рівні.

Завершеність дисертації в цілому та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Грішина Едуарда Олександровича «Психологічний супровід розвитку резильєнтності як чинника саморегуляції особистості, яка перебуває в складній життєвій ситуації» є самостійною творчою працею, що відповідає вимогам чинного законодавства, містить нові науково-обґрунтовані дані, які є вагомим внеском у сучасну психологічну науку.

Загальний висновок. Підсумовуючи вищевказане, слід зазначити, що за актуальністю, методологічним рівнем, науковою новизною, практичним та теоретичним значенням, обсягом проведених досліджень, доказовою базою дисертаційна робота Грішина Едуарда Олександровича «Психологічний супровід розвитку резильєнтності як чинника саморегуляції особистості, яка перебуває в складній життєвій ситуації» є самостійною і завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові обґрунтовані результати. Дисертація повністю відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Грішина Едуарда Олександровича – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційна опонентка:

професорка кафедри психології
та соціальної роботи Вінницького
державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
докторка психологічних наук,
професорка

Оксана ЛЯЩ

